

Årsberetning 2014

Af Lone Søderstrøm Nielsen

2014 var et erindringsår for betydningsfulde begivenheder i Danmarks historien, blandt dem var flere også i kirkehistorisk perspektiv vigtige.

70 år efter mordet på præsten Kaj Munk blev dagen 4. januar markeret med en gudstjeneste i Københavns Domkirke. Munks opfordring til kamp mod den tyske besættelsesmagt kom især til udtryk i hans prædikener, ikke mindst prædikenen 1. januar 1944 i Vedersø Kirke. Professor emeritus i nordisk litteratur Hans Hertel fremhævede denne nytårsprædiken, fordi den har et element af soning for Munks interesse for nazismen i 1930'erne.

Lektor Hans Raun Iversen fra Københavns Universitet brugte udtrykket ”kristen martyr” og citerede fra en prædiken, Kaj Munk holdt i Københavns Domkirke 5. december 1943: ”Det dyrebareste, det er Kristus selv; men det næst dyrebareste, det er Martyrsindet, de Kristnes Martyrsind ... Med dette Martyrsind overvandt vi engang Verden, uden det vil verden overvinde os.” (Kronik i Kristeligt Dagblad – Kr.D. – 3.1.) Forskere debatterede, hvorvidt Kaj Munk bevidst havde valgt martyriet for at gavne sagen, eller om han blot løb en stor risiko, en diskussion man også vidste, kun kunne give et tilnærmelsesvist svar.

Kaj Munk Forskningscenter på Aalborg Universitet markerede årsdagen ved i samarbejde med Kaj Munk Selskabet at udskrive en artikelkonkurrence målrettet folkeskolens 7.-10. klasse, fri- og efterskoler og ungdomsuddannelserne. Andre undervisningsinitiativer var et materiale til skolesektoren *Der skal komme en stor fredens dag engang. En historie om præsten og digteren Kaj Munk, krigen og Vedersø Præstegård*, Bollerup Boghandels Forlag, Ringkøbing. Bag bogen stod ph.d. og ekstern lektor ved Kaj Munk Forskningscenter Knud Erik Andersen og tidligere lærer Jon Høgh.

Forskningscentrets leder professor Søren Dosenrode var sammen med Peter Lodberg og Hans Raun Iversen redaktører på værket Kaj Munk og teologien, Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck, der symbolsk blev præsenteret på årsdagen for samarbejdspolitikken ophør den 29.

august 1943. Antologien havde fokus på Kaj Munks teologi, der ikke umiddelbart kan sættes ind i en teologisk bås, hvad Kaj Munk næppe heller ville have ønsket sig, således som det fremgår af bogens forskellige bidrag. Men hans prædikener bærer præg af en eksistentiel og inkarnatorisk vinkel ligesom livets og troens kamp fylder i hans engagement.

Danmarks afståelse af Norge ved freden i Kiel, fordi man havde støttet Napoleon, er selvsagt en markant historisk begivenhed, hvis årsdag også blev markeret i kirkeligt regi. I 1814 sad statholderen, tronfølger prins Christian Frederik, i Norge, som han ikke umiddelbart havde til hensigt at opgive. Han sammenkaldte landets elite til et møde i Eidsvoll nord for Oslo 16. februar 1814 med henblik på et valg og udarbejdelse af en fri forfatning for Norge med prinsen som landets regent. Den 25. februar blev varslet som en national bededag, hvor biskopperne blev bedt om at arrangere gudstjeneste. Efter gudstjenesten ville der blive afholdt valg til den norske forsamling. Det Teologiske Fakultet i København anno 2014 gik i samarbejde med Teologisk Fakultet i Oslo for at markere den 25. februar med et fælles arrangement i København. Også i mere lokale sammenhænge kunne man se begivenheden erindret med foredrag mv. ude i forskellige sogne landet over.

Sverige angreb Norge juli 1814 og svenske tropper gik i land. Prins Christian Frederik gav afkald på den norske trone i august, men Eidsvoll-forfatningen blev – i en redigeret udgave – beholdt, selvom den svenske konge nu blev norsk statsoverhoved, og dagen for forfatningens proklamation fejres stadig 17. maj som den norske nationaldag. Adskillelsen fra Danmark betød en norsk kirke, der efter 400 år ikke længere var underlagt den danske, men fik sin egen kirkehistoriske udvikling, der bl.a. i 2012 med en grundlovsændring adskilte staten og kirken, således at den luthersk-evangeliske norske kirke i dag er ligestillet med andre trosretninger.

200 året for skolereformen anno 1814 blev fejret med et fornemt værk i fem bind *Dansk Skole Historie, Hverdag, vilkår og visioner gennem 500 år*¹, set i et kulturhistorisk lys. Man skal frem til Folkeskoleloven af 26/6 1975, førend der sker en afgørende ændring i skolens ideologiske grundlag. Indtil da var Folkekirkens evangelisk-lutherske bekendelsesskrifter skolens fundament. Samhørigheden mellem skole og kirke kom

1. Redigeret af lektor, dr.phil. Charlotte Appel og professor MSO, dr.phil. Ning de Coninck-Smith og udgivet på Aarhus Universitetsforlag. Der kunne læses om projektet med værket tilblivelse på: edu.au.dk/forskning/projekter/danskskolehistorie.

også til udtryk i det gejstlige tilsyn med skolens undervisning, som først ophørte i 1933, dog med fortsat tilsyn med kristendomskundskabsundervisningen til 1949. Sognepræsten havde herefter *ret* til at overvære undervisningen i kristendomskundskab indtil 1970.

Salmedigteren Hans Adolph Brorson (1694-1764) virkede som biskop i Ribe fra 1740 til sin død, der 250 år efter blev markeret fortrinsvis de steder, hvor han havde haft sit virke.² Blandt foredragsholderne var Erik A. Nielsen, der året forinden havde udgivet tredje bind i værket *Billed-Sprog*, der handler om H. A. Brorsons digtning.³

Det Danske Bibelselskab kunne den 22. maj fejre 200 års fødselsdag med en festgudstjeneste i Københavns Domkirke 11. maj. Bøgernes bogs betydning blev året igennem fremhævet for dens kulturelle betydning.

29. marts 1814 fik jøderne frihedsbrev efter kongelig anordning. I forbindelse med fejringen 200 år senere skrev overrabbiner Bent Lexner en kronik, hvor en dansk kirkehistoriker blev fremhævet: "Et af de fornemste værker, der beskriver jødernes historie i Danmark, er skrevet af den kirkehistoriske professor Martin Schwarz Lausten. Den bog, der beskriver forholdet mellem kristne og jøder efter anordningen, har han navngivet "Frie jøder?" Spørgsmålstegnet antyder de spørgsmål, han forsøger at besvare. Blev jøderne virkelig frie, og følte de dette?" (Kr.D. 29.3) Bent Lexner nævnte en række eksempler fra bogen til belysning af den jødiske menigheds vilkår efter 1814.

Anden Juledag var det 10 år siden tsunamien ramte Thailand og kostede 46 danskere livet. Helligåndskirken i København markerede dagen med en mindegudstjeneste for de efterladte.⁴

Kirken og folket

Udkantsdanmark er et begreb, der flittigt har været brugt i den politiske demografiske debat gennem de senere år. Morgenfriske danskere kunne 10.4. læse på rulleteksterne i DR2's Morgenprogram, at "Danmarks dyreste kirke ligger på Lolland-Falster: Udkantskirker koster enorme summer. Lolland-Falsters Stift er næsten dobbelt så dyr i drift som Københavns Stift." Klikkede man sig ind på www.dr.dk/Nyheder kunne man læse videre, at det ikke kun var Lolland-Falsters Stift, der stod for skud.

2. www.denyndigsterose.dk

3. Jfr. *Kirkehistoriske Samlinger* 2011, s. 217.

4. Se omtalen af tsunamien i 2004 i *Kirkehistoriske Samlinger* 2005, s. 247f. og 2006, s. 265.

Også Viborg Stift blev trukket frem til sammenligning med Københavns og Helsingørs Stifter. Nyheden havde DR1 hentet fra Kristeligt Dagblad. Biskop Karsten Nissen, Viborg, og biskop Steen Skovsgaard, Lolland-Falster, forklarede, at der var mange små sogne i deres stifter med få medlemmer, og da udgifterne til bygninger og personale er de samme landet over, vil de små sogne naturligt blive dyrere i drift.

Hermed var man kommet ind i debatten omkring nedlæggelse og omstrukturering af sogne og kirkers drift. I 2013 satte Kirkefondet Samuels Kirke og Blågårds Kirke til salg for henholdsvis 9,5 mill. kr. og 10 mill. kr., to andre Københavnske kirker fulgte i 2014, nemlig Utterslev Kirke til 10,2 mill. kr. og Baunehøj Kirke til blot 2,9 mill. kr. Den sidste blev solgt for 2,55 mill. kr. til den serbisk-ortodokse menighed i Danmark, mens Utterslev gik for 6,5 mill. kr. til Nordvestkirken, en luthersk-missionsk frimenighed.

I forskningsmæssigt regi bevilgede Folkekirkens Videnspulje midler til to projekter med fælles styring, nemlig Kirken på landet og Hvad forventer folket af folkekirken? Det sidste projekt tog udgangspunkt i strukturförändringar på landet, i byen og i forstäderna för att undersöka, vilka förväntningar man har till kirkens ritualer og aktiviteter, mens det første projekt skulle se på, hvordan kirken på landet styrkes og udvikles.

Debatten omkring kirkelig vielse af homoseksuelle fylder ikke længere så meget i den teologiske debat, til gengæld kunne man i årets løb følge ægteskabet som institution sat under debat og kirkens rolle i dens funktion som vielsesmyndighed. 2 år efter homoseksuelles mulighed for at blive viet i Folkekirken kom valgmenighedspræst Benedicte Hammer Præstholms ph.d.-afhandling *Kønfrontation? Køn, kultur og förändring i nyere dansk teologi*.

Sognepræst Thomas Nedergaard havde som afslutning på et sjælesørgerisk forløb "viet" en kvinde til sig selv i Vestebro Bykirke, hvor denne event blev bragt i DR2's "Fri os fra kernefamilien" 15.2. Præstens handling gjorde, at biskoppen indkaldte ham til tjenstlig samtale.

Sognepræst Thomas Høg Nørager, Them, mente, at kirken hverken kan eller skal værne om kernefamilien som grundlæggende værdi i samfundet: "Virkeligheden er simpelthen løbet fra det. Folkekirken skal holde op med at hyld den klassiske far, mor og børn-konstellation, for mindst lige så mange lever i andre familieformer. Og jeg oplever, at eksempelvis singler, enlige mødre eller homoseksuelle føler sig forkertgjort af den forestilling, folkekirken er med til at bygge op omkring kernefamilien." "Hvordan præsten så forholder sig til vielsesritualets indtil døden skiller jer ad svarede han, at det er et billede, "en eksistens meddelelse: I skal vide, at den historie, I nu indgår i, vil følge jer, til døden

indtræder – også selvom I skilles.” (Kr.D.25.2.) (I parentes bemærket var sognepræsten selv viet på rådhuset!)

Forsøgsordningen med vielser uden for kirkerummet blev på et bispe-møde i oktober aftalt til at fortsætte til udgangen af 2016, samtidig ned-satte biskopperne et udvalg til evaluering af ordningen.

Det er blevet nemmere for den enkelte hurtigt at få adgang til sognes-regnskaber gennem sogn.dk og provsti.dk. Meningen om denne ud-vikling har fremkaldt såvel en positiv holdning ved gennemskuelighed omkring brug af kirkens midler, men også en frygt for at kirkens arbejde vil måles mere i tal end i dens virke.

Fyens Stiftsråd besluttede på et møde 26.2. ikke at forny sit medlem-skab i Danske Kirkers Råd. Grunden var en paragraf i Danske Kirkers Råds vedtægter, hvor man vil arbejde ”for at sikre kristne kirkers og tros-samfunds frihed og lige vilkår”. Begrundelsen for udmeldelsen på Fyn var en bekymring over, at Folkekirkens særstilling skulle kunne ophæves og dermed stride imod Grundloven med udtrykket ”lige vilkår”. Forman-den for Danske Kirkers Råd, Anders Gadegaard sagde, det var en misfor-ståelse at tro, at rådet arbejdede på at forringe Folkekirkens stilling. Ved-tægternes ”lige vilkår” skulle tolkes som ligeartede vilkår og ikke ens vilkår. I Viborg var biskop Karsten Nissen positiv, da han tolkede de lige vilkår som et naturligt standpunkt i et økumenisk fællesråd, mens man i Helsingør Stiftsråd fandt udtrykket ”politiserende” og overvejede sit medlemskab.⁵ På stiftsrådsmødet 10.9. valgte Fyens Stiftsråd imidlertid at omstøde deres tidligere beslutning og fastholde medlemskabet i Dan-ske Kirkers Råd med den betingelse, at Rådet i løbet af et år vil ændre vedtægterne således, at det klart fremgår, at Folkekirkens særstatus i for-hold til andre religioner respekteres.

Folkekirken og staten

En debat i Folketinget omkring finansiering af Dong og salg af selskabets aktier resulterede i, at SF trak sig ud af regeringssamarbejdet. Det med-førte en større ministerrokade, hvor kirkeminister Manu Sareen (R) blev afløst af sin kollega kulturminister Marianne Jelved (R). I gejstlige kredse var man ikke ked af at se en ny kirkeminister, og Ministeriet for Ligestil-ling og Kirke blev til Kirkeministeriet igen. Blandt sine første tiltag som kirkeminister valgte Marianne Jelved at droppe ideen om åremålsansæt-telse af biskopper, der ellers havde været et politisk mål siden 2008.⁶

5. Kr.D.18.3., www.danskekirkersraad.dk, www.fyens.stift.dk

6. Jfr. *Kirkehistoriske Samlinger* 2014, side 234.

Udvalget om en mere sammenhængende og moderne styringsstruktur for folkekirken kom 11 måneder efter deres debatoplæg⁷ med den endelige rapport Betænkning 1544, der blev fremlagt af formanden for udvalget, Hans Gammeltoft-Hansen, og kirkeminister Marianne Jelved. Et flertal i udvalget anbefalede et folkekirkeligt organ – Folkekirkens Fællesudvalg – med kompetence med hensyn til fællesfonden og med indflydelse vedrørende kirkens indre anliggender. De indre anliggender skulle stadig være reguleret ved kongelig resolution efter indstilling fra kirkeministeren. Bispekollegiet lovfæstes, og fællesudvalget og bispekollegiet skal samarbejde og være enige om ændringer i de indre forhold. Omkring økonomien blev det anbefalet, at statens tilskud omlægges til et ikke-øremærket bloktilskud, der udbetales til fællesfonden og dermed en indtægt på linje med kirkeskatten. Fællesudvalget skulle have kompetence til at fastlægge fællesfondens budget og kirkeskattens størrelse efter retningslinjer fastsat af kirkeministeren. Målet i rapporten var en begrænsning af en kirkeministers indflydelse og større magt til kirken. Folkekirkens Fællesudvalg skulle vælges for fire år ad gangen med 26 medlemmer, 19 læge og 7 gejstlige. Hvert stift stiller med 1 lægmands medlem, 4 læge medlemmer valgt efter forholdstalsvalg af menighedsråd, provstiudvalg og stiftsråd. De folkekirkelige organisationer peger på 3 og kirkeministeren 2 medlemmer. Tilbage er de gejstlige, der fordeler sig med 3 præster, 2 provster og 2 biskopper.

Kritik og ros af rapporten afspejlede den debat, der havde kørt under udvalgets debatoplæg. Kritikken gik derfor ikke uventet på, at magten ville blive centreret i et fællesråd, således at folkets kirke udmøntet i menighedsrådenes kompetencer ville blive svækket, mens andre så rådet som et positivt tiltag, hvor menighedsrådene fik indflydelse gennem valgte medlemmer til rådet, og dermed ville det politiske niveau indflydelse blive mindre. Der var bekymring omkring mindre kirkelige grupperinger, der ville have svært ved at blive valgt ind og dermed få en røst. Et centralt organ ville være synligt i mediebilledet og dermed også blive spurgt omkring en mening i kirkelige forhold, hvilket være imod den nuværende ordning, hvor ingen kan udtale sig på kirkens vegne. Fra det politiske niveau tog Venstre, Dansk Folkeparti og de konservative afstand fra en topstyret kirke og derved også fra Udvalgets forslag i Betænkning 1544.

7. Jfr. *Kirkehistoriske Samlinger* 2014, side 230ff.

Fire udvalgsmedlemmer⁸ fremhævede i en kronik i Kr.D. 30.4. rapportens anbefaling som et skridt på vej til demokratisering af kirken og i forlængelse af tidligere tiltag helt tilbage til menighedsrådsloven i 1903 og lovkomplekset i 1922, hvor menighedsrådene fik tillagt flere kompetencer. Den nye betænkningens forslag om ”et demokratisk valgt nationalt organ” er derfor blot endnu et positivt skridt på i fællesskab at løse de fælles udfordringer, kirken har i dag, selvom den er lokalt forankret ude i sognene. Frygten for en kirkeforfatning var også oppe at vende både i 1903 og 1922 uden at det er sket, derfor er der heller ikke grund til at frygte det i dag, var kronikkens budskab.

Betænkning 1544 blev sendt til høring til udgangen af maj, hvorefter det politiske niveau tog over. Målet var her, at når det nye folketingsår begyndte primo oktober, ville man være klar til et lovforslag. Der kom 534 svar på høringen, hvor 266 var positive over for et fællesudvalg for Folkekirken, især blandt kirkens ledelsestop. Fra menighedsrådene foretrak 38% blandt 376 indkomne svar et fællesudvalg, mens 48% pegede på andre løsningsmuligheder. 18,8 % var positive for en omlægning til bloktilskud, mens 36% var imod og 44,9% ikke havde svaret eller taget stilling til spørgsmålet.

Den 30. oktober meldte kirkeminister Marianne Jelved dog, at Det konservative Folkeparti og Venstre ikke ønskede at indgå en aftale: ”Med Venstres og Det konservative Folkepartis udmelding må jeg desværre konstatere, at det ikke har været muligt at samle bred politisk opbakning til en lovgivning på baggrund af betænkning 1544 om folkekirkens styre. Det har for mig været afgørende, at en reform på folkekirkens område har et bredt politisk flertal bag sig. Jeg vil gerne understrege, at min egen holdning fortsat er, at betænkning 1544 er et gennearbejdet og et for folkekirken historisk værk, men den brede politiske vilje til en lovgivning på baggrund af betænkningen er ikke til stede for tiden.”⁹

Elisabeth Dons Christensen gik på pension, og Elof Westergaard blev indsat 1. juni som ny biskop. Bispevalget i Ribe Stift bragte tre kandidater på banen, alle provster, Elof Westergaard, Silkeborg, Poul Ivan Madsen, Skjern, og Thala Juul Holm, Tønder.

Poul Ivan Madsens nøgleord i valgkampen var mangfoldighed og forskellighed. I et interview til *Kristeligt Dagblad* 19.2. lagde han vægt på det lokale kirkeliv og hyldede traditionen for, at ingen kan udtale sig på

8. Formand for Landsforeningen af Menighedsråd Inge Lise Pedersen, tidl. bestyrelsesmedlem i Landsforeningen af Menighedsråd Preben Juul Sørensen, medlem af stiftsrådet i København Jens Andersen og formand for stiftsrådet i Haderslev Karen Sundbøll

9. Citeret fra Kirkeministeriets hjemmeside.

Folkekirkenes vegne. Han var således skeptisk indstillet over for en topstyret kirke og ville – såfremt han blev valgt som biskop – være lydhør over for de ideer og ønsker, der er ude i menighederne. Opgaven som biskop måtte være ”at skabe gode vilkår og rammer for, at menighedslivet kan udfolde sig.”

Thala Juul Holms udgangspunkt var kontakten til menigheder, sogne og præster: ”Det er vigtigt at stå op for sine folk hele vejen igennem, og det kræver, at man oparbejder en fortrolighed med alle sogne og får indsigt i hele stiftets liv. Hun talte om åbenhed og rummelighed, og fulgte sine to medkandidater i at være modstander af et styrende kirkeråd. Hun kom i modvind omkring udeladelse af embedet i Løgumkloster fra 2008-2010 på sit CV, hvor hun kun nævnte at have været provst i Tønder siden 2008. Hun havde valgt at forlade posten i Løgumkloster på grund af uoverensstemmelse med menighedsrådet og i stedet fortsætte som provst med deltids- og vikarembede som præst.

Den tredje kandidat Elof Westergaard havde fokus på tradition over for fornyelse: ”Der ligger for alle en opgave i at oversætte den tradition, vi er givet. Vi skal arbejde med, at gudstjenesten både fejres med respekt for traditionen og med plads til fornyelse, for ordene skal være eksistentielt vedkommende i dag.” (Kr.D. 7.2.) Denne interesse kom til udtryk i Elof Westergaards medforfatterskab til en alternativ bønnebog til gudstjenesten, hvor man i forordet til bogen talte om at finde et sprog, der ligger op ad dagligdagens ord. Men Elof Westergaards teologi blev bragt til debat på baggrund af hans medforfatterskab til *Gudstjenestens bønner*, hvor det første af to bind udkom i 2012.¹⁰ I bogens efterskrift gør forfatterne op med Gud som en overnaturlig magt uden for verden, hvilket gav Elof Westergaard ”prisen” som årets kætter i *Tidehvervs* septembernummer 2013. Debatten kørte især i de sydjyske medier i begyndelsen af året, flere satte spørgsmålstejn ved en eventuelt kommende biskop, der tog afstand fra en skabende, almægtig Gud, andre så ingen modsætning mellem teologien i bønnerne og trosbekendelsen. Gudstjenestens bønner, 1 var blevet anmeldt i *Præsteforeningens Blad* 48/2013,

10. Bind 2 udkom på Aros 2014, red. Malene Bjerre, Jørgen Demant, Christiane Gammeltoft-Hansen, Jesper Hyldahl, Tine Illum, Bo Hakon Jørgensen, Kirsten Jørgensen og Elof Westergaard. I 2. bd. var det bønner til andre gudstjenester end højmessens med fokus på menneskelivets vilkår. Anmeldt i Kr.D. 16.10., hvor sognepræst Henriette Bacher Lind fandt, at det kristologiske indhold fyldte meget lidt ”med den konsekvens, at nåden svækkes.” Anmeldelsen i *Præsteforeningens Blad* 43, 2014, s.989-992 af cand.theol. Karen Marie Sø Leth-Nissen var mere positiv. Hun fandt ikke noget konsistent teologisk udsagn, men så bønnebogen som inspiration.

hvor sognepræsterne Karsten Christensen og Michael Lerche Nygaard havde følgende kommentar: ”Af bogens efterskrift fremgår det derimod utilslørt, at der ligger et markant teologisk program bag bønnerne. Et program, der forklarer den bismag, bønnerne har. Efterskriftet tager afsæt i guds billedet: Gud har ændret sig ved at indoptage kvaliteten af magt, som forstås nutidigt. Gud er blevet afmægtig og har derfor forandret sig og fået et nyt sindelag. Gud er blevet en slags discipel af mennesket. Derfor forstår Gud os nu bedre ved at færdes på afmagtens usikre veje. Spurgte man derimod lektor Else Marie Wiberg fra Aarhus Universitet om bønnebogens teologiske program havde hun den modsatte holdning til de to sognepræster: ”Efterordet gengiver god, gedigen luthersk teologi, der koncentrerer sig om den inkarnerede Gud i Jesus Kristus. Der er tale om et klassisk billede af den Gud, vi møder i gudstjenesten, formuleret i et sprog, der passer til det 21. århundrede.” (Kr.D. 17.1.14)

Domprovst Henrik Wigh-Poulsen, Odense, havde følgende kommentar til bispevalgets teologiske debat: ”Den aktuelle debat er et godt eksempel på, at den rummelige folkekirke og dens fortalere er presset. Den lighedstænkende velfærds-folkekirke, vi kender fra det 20. århundrede er fortrængt af en langt større opmærksomhed på forskelle: Mellem kristendom og islam, mellem kristendom og ateisme eller mellem forskellige gudsopfattelser. Hvor går grænsen? Er du med os eller mod os? Det er den der sort-hvide ting, som også kendetegner kulturkampen, der nu er trængt ind i teologien og den kirkelige debat.” (Information 28.2.)

Var de tre kandidater til bispeembedet enige om det meste, skilte vanderne dog ved Elof Westergaards teologiske syn, som de to andre ikke kunne bakke op om. Elof Westergaards guds begreb gik dog ikke imod ham ved afstemningen, hvor han blev valgt i første runde 2. april med 769 stemmer, mens Poul Ivan Madsen og Thala Juul Holm fik henholdsvis 245 og 178 stemmer.

Biskop Karsten Nissen, Viborg, meldte sin fratrædelse 1.10. i en alder af 68. Lektor i kirkehistorie ved Aarhus Universitet, Carsten Bach-Nielsen, bemærkede i den anledning, at det er usædvanligt, at biskopper vælger at gå på pension før de når det 70. år. Men Karsten Nissen fulgte en udvikling, hvor kollegerne Kresten Drejergaard og Niels Henrik Arendt – begge i 2012 – også havde trukket sig tilbage før den endelige pensionsalder. (Kr.D. 21.3.) Kandidaterne til bispevalget blev sognepræst Carsten Haugaard Nielsen, Aarhus, domprovst Niels Christian Kobbegaard, Aalborg, generalsekretær for Folkekirkens Nødhjælp, Henrik Stubbkjær og valgmenighedspræst Peter Hedegaard, Holstebro. Carsten Haugaard Nielsen var selv ordineret i Viborg Domkirke i 1989 og fik følgende ord

fra én af sine stillere, provst Bjarne Markussen: "Vi har set os om efter en kandidat, der har rod i Viborg Stift, har lang og bred erfaring som præst, og som samtidig er en dygtig teolog og leder, der kan bidrage med nytænkning til stiftet." (Jyllands-posten.dk 12.4.) Henrik Stubkjær stillere så hans baggrund som præst, forstander og siden 2005 generalsekretær i Folkekirkens Nødhjælp som en baggrund, der gjorde ham "visionær og favnende". (Jyllands-posten.dk 3.4.) Peter Hedegaard havde stillet op i 2013 til bispevalget i Haderslev og forsøgte sig nu i Viborg. Han kunne også stille med erfaring fra lang præstegerning og som højskoleforstander, det samme gjaldt Niels Christian Kobbegaard. Trods kandidaternes mange lighedspunkter ønskede Peter Hedegaard ikke en topstyret kirke med et kirkeråd, mens de øvrige ikke opfattede et folkekirkeligt fællesudvalg som udtryk for topstyring, men som mulighed for et bedre demokrati. Som ved andre valgkampe til bispeembede var nærmiljø og sognenes udvikling også her sat som fokusområde. I et forholdsvis konservativt stift pegede mange på Carsten Haugaard Nielsen som en favorit til posten, men sognepræsten fra Aarhus modtog 247 stemmer i første valgrunde, Niels Christian Kobbegaard modtog 157 stemmer, Henrik Stubkjær fik 674 og Peter Hedegaard 409, der førte de to sidstnævnte videre til anden afstemning, der med 912 stemmer gjorde Henrik Stubkjær til biskop, mens Peter Hedegaard fik 534. Den nye biskop blev hilst velkommen med sin erfaring i det politiske netværk og strategiske kompetencer. Bispevielsen fandt sted 23. november i domkirken.

I Odense Stift fortsatte sagen omkring Massoud Fourroozandehs dåbspraksis fra året før, hvor præsten, der var sogne- og migrantpræst, havde foretaget dåb i migrantmenigheden Church of Love uden at melde de døbte ind i Folkekirken, hvilket gav ham en påtale fra biskop Tine Lindhardt. Målet for biskoppen var at få undersøgt, om det var muligt at omdanne Church of Love, stiftet i 1997 for døbte iranere, til en evangelisk-luthersk valgmenighed.¹¹ Da den 3-årige projektstilling som sogne- og migrantpræst udløb, blev den omdannet til en funktionsstilling som migrantpræst med opgaver bl.a. til at indgå i Fyens Stifts samlede migrantarbejde. Massoud Fourroozandeh valgte ikke at søge den nye stilling med begrundelse i, at han ikke kunne arbejde inden for stillingsbeskrivelsen. 6. oktober godkendte Kirkeministeriet imidlertid Church of Love som migrant-valgmenighed, og Massoud Fourroozandeh fortsatte som præst her.

11. Se *Kirkehistoriske Samlinger* 2014, s. 237.

Under sagens forløb havde sognepræst Torben Bramming, Ribe, fungeret som bisidder for Massoud Fouroozandeh. Han mente, at sagen ikke handlede om dogmatiske eller juridiske problemer omkring dåben; det var ”bare røgslør”. Det drejede sig i stedet om, at Massoud Fouroozandeh har et andet syn på missionsvirksomhed end ”dialogsegmentet i den danske folkekirke.” (Kronik i Kr.D. 18.9.)

Epilog

Postmodernismens indflydelse i dansk teologi blev især tydelig i medie-billedet i 2004, da sognepræsten Thorkild Grosbøll i et interview fortalte, at han ikke tror på en skabende og opretholdende Gud.¹² Ti år efter er den teologiske diskussion omkring dette stadig lige skarp og kom til udtryk flere gange i årets løb, bl.a. som nævnt oven for i forbindelse med bispevalget i Ribe.

I to artikler i *Præsteforeningens Blad*¹³ overvejede ph.d., cand. theol. Lars Sandbeck spørgsmålet om ”fraværet af gudstro frarøver den enkelte ethvert legitimt grundlag for at kunne kalde sig kristen.”¹⁴ Selvom ateisme og den kristne tro kan synes som indlysende modsætninger, argumenterede Lars Sandbeck for, at det ikke behøver at forholde sig således, idet kristendommen selv gør op med et teistisk gudsbillede: ”en Gud, der kan alt og ved alt, og som indimellem griber ind i naturen for at udføre mirakler.”¹⁵ Sandbeck ser teologers forsøg på at sætte ateisme og kristendom over for hinanden – ikke som modsætning – men ”som fortløbende, konstruktive forsøg på at gøre det kristne budskab meningsfuldt og sigende i en post-kristen, sekulær kultur. Kristen ateisme defineres følgende som ”en kristendomsopfattelse, der er på kommunikationsniveau med sin samtid.”¹⁶ Kristendommen er i sit væsen a-teistisk, da Jesu råb på korset ”Min gud, min Gud. Hvorfor har du forladt mig?” tolkes i kraft af inkarnationen som Guds benægtelse af sig selv! Med afvisningen af en Gud, der kan udføre mirakler, giver det sig selv i denne argumentation, at opstandelsen må forbigås. Fokus er i stedet på korsdøden, hvor Gud giver afkald på sin almagt. Dermed er konklusionen lagt til definition af en kristen ateist.

12. Se *Kirkehistoriske Samlinger* 2005, s. 239ff.

13. Kristen ateisme i *Præsteforeningens Blad* 4, 2014, s. 66-70 og 5, 2014, s. 96-101.

14. *Præsteforeningens Blad* 4, s. 66.

15. *Præsteforeningens Blad* 5, s. 98.

16. *Præsteforeningens Blad* 4, s. 67.

Sandbecks tolkning fik ikke lov til at stå uimodsagt. Blandt indlæggene var en artikel¹⁷ af sognepræst Peter Fredensborg, som med en henvisning til Confessio Augustanas artikel 1, skrev: "... det er Sønnen, der blev inkarneret, og ikke Faderen. Ligesom det er Sønnen, der døde og opstod, og ikke Faderen. På grund af denne individuelle forskel mellem Faderen og Sønnen er det derfor ikke umiddelbart givet, at Jesu råb på korset kan stå som udtryk for en mistet tro og en ateistisk livsholdning, sådan som Sandbeck opfatter det. Det kan faktisk stå som noget nær det stik modsatte, dvs. som et troens råb til den Gud, som ifølge alle erfaringer ellers ser ud til at være fraværende."¹⁸

Tolkningen af den transcendent Gud som væren sat over for en Gud, der ikke er væren, men kun opleves i ånd og kærlighed, er en udfordring for kirkens bekendelsesskrifter, lød det fra kritikerne af postmodernismens teologi. Kristendommen reduceres til i bedste fald blot en livsanskuelse eller etisk forbillede.

Anden Juledag kunne man i BT læse, at sognepræst Per Ramsdal i Sydhavn Sogn ikke tror på opstandelsen, og avisen henviste til en rundspørge blandt præster foretaget af Jyllands-Posten, der ville vise, at sognepræsten ikke stod alene med denne opfattelse!

Denne teologiske debat stilner derfor næppe af, og det bliver interessant at se, hvorledes den udvikler sig. Er der – som nogle mente i årets løb – en ny opdeling på vej af teologer som enten postmodernister eller traditionalister.

Mod slutningen af året efterlyste biskop Peter Skov-Jakobsen medmenneskelighed i flygtningedebatten: "Mennesker bliver forfulgt som aldrig før, og vi står over for en flygtningekrise af hidtil uset omfang – ikke bare i Mellemøsten, men også i Afrika. I den sammenhæng kunne jeg godt savne, at vi i vores hjemlige debat viste større imødekommenhed og medmenneskelighed over det, der sker."¹⁹

Om der findes en kristen etik, kunne i denne sammenhæng have været et interessant spørgsmål, og det spørgsmål blev stillet som tema i en høring på Borup Højskole 27. november. "Vi er på vej mod en socialdarwinisme, hvor individer kæmper mod andre individer. Der mangler et forpligtende fællesskab. Det er i høj grad en teologisk opgave at forholde sig kritisk til den udvikling", lød det fra sognepræst Mikkel Wold, der stod som initiativtager til høringen.²⁰

17. Gør alle folkeslagene til mine ateister i *Præsteforeningens Blad* 8, 2014, s. 168-171.

18. Samme sted s. 171.

19. www.b.dk 25.11.2014

20. Kr.D. 28.11.

Den forventede nye styringsstruktur for Folkekirken måtte tages af bordet i slutningen af oktober, da der ikke kunne hentes et politisk flertal. Hvordan det vil videreudvikle sig, må 2015 vise, eventuelt efter et folketingsvalg. Statens og Folkekirkens bånd er et varmt debateme, og var det ikke mindre under udvalgsarbejdet og høringsprocessen med den nye struktur.

Folketingets åbningsgudstjeneste er ofte genstand for såvel kirkelige som politiske kommentarer, og her kom Martin Schwarz Laustens bog *Politikere og prædikanter*, Forlaget Anis, som et spændende kirkehistorisk bidrag. Bogen belyser prædikenerne fra 1850 til 2013 og ser bl.a. på den historiske baggrund og analyse af prædikenerne.

Præstens stemme i den offentlige debat var tema i journalisten og præsten Svend Løbner Madsens bog *Mediepræster*, Kirkeligt Medieakademi. Forfatteren havde interviewet otte præster, der allerede er synlige i mediebilledet for her at samle deres erfaring med kommunikation i det moderne og ikke mindst elektroniske mediebillede. Målet var at give deres input videre til kolleger, der gerne vil give sig i kast med at formidle det kristne budskab uden for kirkerummet.

Kirkernes hjemmesider såvel som Facebook viser, at man ikke mangler evner i kommunikation. Også mange præster kommunikerer med egen hjemmeside og Facebook ved siden af kirkens. Præster ser sig selv som en vigtig stemme i samfundsdebatten, men møder også kritik, når de går ind i politiske eller etiske dilemmaer. Formanden for Præsteforeningen Per Bucholdt Andreasen pegede på præsten som en fagperson, der med sin videnskabelige uddannelse "har indsigt i etiske, filosofiske, historiske og sproglige problemstillinger", og han opfordrede præster til netop at blande sig uanset modstand, fordi de kan bidrage med en mere nuanceret dimension end blot en politisk/økonomisk vinkel til samfundsdebatten.

